

Anotace rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva

Rozsudek ze dne 18. května 2021 ve věci č. 51746/18 – *M. K. proti Lucembursku*

Senát třetí sekce Soudu jednomyslně rozhodl, že částečným omezením svéprávnosti u starší zranitelné osoby z důvodu marnotratnosti nedošlo k porušení jejího práva na soukromý život ve smyslu článku 8 Úmluvy, neboť vnitrostátní soudy důkladně posoudily situaci stěžovatelky a zásah byl přiměřený sledovanému cíli chránit její práva.

I. Skutkové okolnosti

Stěžovatelka, narozená v roce 1931, potkala v roce 2014 mladého muže S., s nímž posléze navázala bližší vztah; S. ji například doprovázel na lékařská vyšetření. V říjnu 2015 stěžovatelka uzavřela se S. pracovní smlouvu a ten se následně nastěhoval k ní do bytu. V prosinci 2015 odmítla banka na výzvu státního zástupce zaregistrovat plnou moc stěžovatelky ve prospěch S. a zablokovala její účty. V únoru 2016 bylo proti S. zahájeno vyšetřování pro zneužití zranitelného postavení stěžovatelky. V lednu 2017 rozhodl prvostupňový soud o omezení svéprávnosti stěžovatelky ve vztahu k větším majetkovým úkonům, které podmínil souhlasem opatrovníka. Dle rozsudku odvolacího soudu z dubna téhož roku byl takový souhlas potřebný toliko pro nakládání s nemovitostmi. Dovolání stěžovatelky bylo neúspěšné.

II. Odůvodnění rozhodnutí Soudu

K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 8 ÚMLUVY

Stěžovatelka namítala porušení svého práva na ochranu soukromého života podle článku 8 Úmluvy.

Soud předně uvedl, že částečné omezení svéprávnosti stěžovatelky představuje zásah do jejího soukromého života (*Ivinović proti Chorvatsku*, č. 13006/13, rozsudek ze dne 18. září 2014). Následně zkoumal, zda byly splněny podmínky pro tento zásah ve smyslu čl. 8 odst. 2 Úmluvy.

a) Soulad zásahu se zákonem

Soud uvedl, že spojení „v souladu se zákonem“ vyžaduje, aby z vnitrostátních předpisů bylo dostatečně jasné, za jakých okolností a podmínek se státní orgány mohou uchýlit k opatřením, která zasahují do práv chráněných Úmluvou (*Fernández Martínez proti Španělsku*, č. 56030/07, rozsudek velkého senátu ze dne 12. června 2014, § 117). Zákony však nutně obsahují více či méně vágní pojmy, jejichž výklad je ponechán především vnitrostátním soudům. Zároveň platí, že každý právní pojem musí být jednou vyložen poprvé (*Kudrevičius a ostatní proti Litvě*, č. 37553/05, rozsudek velkého senátu ze dne 15. října 2015, § 115).

V projednávané věci bylo rozhodnutí o umístění stěžovatelky pod ochranný dohled učiněno na základě ustanovení občanského zákoníku. Toto ustanovení se týká zletilých osob, které kvůli své „marnotratnosti“ mohou být vystaveny těžkostem. Zákon ani vnitrostátní judikatura však pojem marnotratnosti do doby rozhodné v této věci nevyložily. I přesto dle Soudu mohl být tento pojem považován za srozumitelný pro účastníka řízení, který byl právně zastoupen, a to s odkazem na judikaturu francouzských soudů, na kterou běžně lucemburští advokáti i soudy ve věcech obdobných právních institutů odkazují. Relevantní francouzská judikatura přitom za marnotratnost označovala plýtvání příjmy nebo nadměrné utrácení, které vede ke stavu nouze; uložení ochranného dohledu z těchto důvodů nebylo podmíněno předložením lékařského posudku. I když daná právní úprava již ve Francii neplatila, tato skutečnost dle Soudu neznamená, že by její výklad nemohl být dále využíván v případech projednávaných v Lucembursku. Za těchto okolností bylo pro stěžovatelku dostatečně předvídatelné, že se na ni mohla předmětná ustanovení občanského zákoníku uplatnit. Zásah proto Soud označil za souladný se zákonem.

b) Legitimní cíl

Soud dále shledal, že zásah sledoval legitimní cíl hospodářského blahobytu země, jakož i ochrany stěžovatelky. Předcházení tomu, aby se osoba kvůli svému nerozvážnému chování dostala do stavu nouze, sleduje nejen ochranu společnosti před potřebou takovou osobu v budoucnu finančně zajistit, ale chrání i osobu samotnou před nemajetností.

c) Nezbytnost v demokratické společnosti

Soud připomněl, že omezení svéprávnosti, byť jen částečné, představuje velmi závažné opatření, ke kterému by mělo být přistoupeno jen za výjimečných okolností (*Ivinović proti Chorvatsku*, cit. výše, § 38). Pro posouzení, zda stát nevybočil ze svého prostoru pro uvážení, je dle Soudu klíčové, jaké procesní záruky měl jednotlivec k dispozici. Soud zejména zohledňuje, zda rozhodovací proces vedoucí k omezení svéprávnosti byl spravedlivý a zajistil respektování zájmů jednotlivce chráněných článkem 8 Úmluvy (*A.-M. V. proti Finsku*, č. 53251/13, rozsudek ze dne 23. března 2017, § 84).

V projednávané věci přitom nebylo rozhodnutí o omezení svéprávnosti založeno na lékařském posudku. Jak zdůraznil odvolací soud, pro toto opatření není nezbytnou podmínkou, aby lékař formálně shledal úbytek tělesných či duševních schopností, jelikož ‚marnotratnost‘ není medicínským termínem, ale faktickým jednáním, které je ponecháno na posouzení soudů. Za těchto okolností musí Soud pečlivě přezkoumat, zda vnitrostátní soudy před rozhodnutím o omezení svéprávnosti stěžovatelky řádně zvážily všechny relevantní faktory.

K tomu podotkl, že vnitrostátní soudy při přijímání svých rozhodnutí dbaly na to, aby podrobně prozkoumaly všechny relevantní skutečnosti. Ty určily na základě zprávy o sociálním šetření a vyslechnutí stěžovatelky. Odvolací soud zejména analyzoval osobní a finanční situaci stěžovatelky v návaznosti na pochybnosti sociálního pracovníka ohledně její schopnosti činit rozhodnutí vzhledem k jejímu věku (86 let) a určité slabosti, kdy si pokládal otázku, zda je stěžovatelka zranitelná, lehce ovlivnitelná či manipulovatelná. Odvolací soud měl také k dispozici rozhodnutí soudu prvního stupně, který stěžovatelku viděl a který poznamenal, že stěžovatelka na žádost S. iniciovala vznik dvou obchodních společností, přičemž ale nebyla schopna sdělit, jaký má být jejich obchodní záměr. Soud prvního stupně rovněž uvedl, že stěžovatelka ztratila schopnost kritického úsudku ohledně faktur týkajících se prací objednaných ze strany S.

Soud dospěl k závěru, že vnitrostátní soudy důkladně posoudily situaci stěžovatelky, která se osobně účastnila přezkumu svého případu. Usilovaly přitom o dosažení rovnováhy mezi respektováním důstojnosti a sebeurčením stěžovatelky a potřebou chránit ji a její zájmy ve světle její zranitelnosti, která vyplývala z jejich dojmu, že stěžovatelka si není vědoma předmětu a rozsahu důležitých rozhodnutí činěných jejím jménem. Zásah, který byl v dolní části spektra možných opatření, Soud označil za přiměřený a vhodný vzhledem k individuálním okolnostem případu, přičemž byl v souladu s legitimním cílem chránit blaho stěžovatelky v širším slova smyslu. Vnitrostátní soudy proto v dané věci nevybočily ze svého prostoru pro uvážení.